

Assessment of Zakat Economies as one of the Basic Dynamics of Islamic Economics in the Context of Fintech Management Information Systems

Ahmet Efe

icsiacag@gmail.com

Dr., CISA, CRISC, İç Denetçi, Ankara
Kalkınma Ajansı

orcid.org/0000-0002-2691-7517

JEL Code: E44, G21, G23, D64, Z12

Received: 12.05.2021

Revised: 18.09.2021

Accepted: 18.09.2021

Available Online: 23.09.2021

To cite this document

Efe, A. (2021). Assessment of Zakat Economies as one of the Basic Dynamics of Islamic Economics in the Context of Fintech Management Information Systems. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (2), 198-221. doi:10.48064/equinox.936530

Abstract

Social welfare can be achieved if high economic growth can reduce a country's poverty and decrease the value of the Gini coefficient. Otherwise, it becomes limited to an increase in the comfort satisfaction level of elites. Since Zakat is one of the main tools of financial philanthropy in Muslim countries, facilitates the redistribution of wealth and income, and increases aggregate demand, it can be a critical factor of economic and social development in the Islamic framework. Therefore, the zakat order, which aims to prevent the relentless attitude of "who cares if I am full and someone else starves to death," strengthens the actual market, which is subjected to financial operations and regulates socio-economic balances relations. In this study, the zakat order, one of the fundamentals of the Islamic economy, and its effects on the economic activities are examined with a diverse view of economics and management information systems (MIS) perspective. Here, it is asserted that it can be more effective and efficient if adequately supported with innovative MIS applications. Based on the knowledge and discussions in the literature, analysis and evaluations are made on the fact that the zakat establishment, a religious obligation and its essential importance in terms of income distribution and total demand regulation.

Keywords: Islamic economy, zakat economy, social justice, fair income distribution, MIS.

İslam Ekonomisinin Temel Dinamiklerinden Zekât Ekonomisinin Finansal Bilgi Sistemleri Bağlamında Değerlendirilmesi

Öz

Yüksek ekonomik büyüme bir ülkenin yoksulluğunu azaltabilir ve Gini katsayısının değerini düşürebilirse sosyal refah sağlanabilir. Aksi takdirde, elitlerin konfor memnuniyet düzeyinin artmasıyla sınırlı kalır. Zekât, Müslüman ülkelerdeki finansal hayırseverliğin ana araçlarından biri olduğundan, servet ve gelirin yeniden dağıtımını kolaylaştırdığından ve toplam talebi artırdığından, İslami çerçevede ekonomik ve sosyal kalkınmanın kritik bir faktörü olabilir. Dolayısıyla "ben toksam, başkası açlıktan ölse" acımasız tavrını önlemeyi amaçlayan zekât düzeni, finansal işlemlere tabi olan fiili piyasayı güçlendirir ve sosyo-ekonomik denge ilişkilerini düzenler. Bu çalışmada, İslam ekonomisinin temellerinden biri olan zekât düzeni ve ekonomik faaliyetler üzerindeki etkileri, ekonomi ve yönetim bilgi sistemleri (MIS) perspektifinden farklı bir bakış açısıyla incelenmektedir. Burada yenilikçi MIS uygulamaları ile yeterince desteklendiği takdirde daha etkin ve verimli olabileceği ileri sürülmektedir. Literatürdeki bilgi ve tartışmalara dayalı olarak zekat müessesesinin dini bir yükümlülük olduğu, gelir dağılımı ve toplam talep düzenlemesi açısından asli önemine ilişkin analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam ekonomisi, zekât ekonomisi, sosyal adalet, adil gelir dağılımı, YBS

1. Giriş

Zekât emrinin uygulanması ve faizden uzak durulması bir birilerini tamamlayan ve destekleyen unsurlar gibi ekonomik ve sosyal hayatı krizlerden, ihtilallerden ve buhranlardan koruyabilme potansiyeli göstermektedir. Buhran denilirken 1929 büyük iktisadi buhranı gibi tarihsel olayların yanı sıra daha çok meydana gelen anarşi, ihtilaller ile ulusal ölçekteki iktisadi sorunlar da dikkate alınabilir. Günümüz Türkiye'sinde yaşanan döviz darboğazı da yeterli ölçüde zekât verilmemesi ile ilişkilidir. Zekât verilmemesi özellikle düşük gelir gruplarının yapmaları gereken zaruri harcamalarıyla ekonomideki talep alt yapısı ve üretimin azalmasına neden olmaktadır. Bunun ötesinde, faizin giderileceği ve sadakaların arttırılacağına dair “*we yemhakurriba ve yurbis-sadakat*” ilahi hükmünün gösterdiği üzere verilen yardımların eksilme değil artış olarak sonuçlanması da makro ve mikro ölçeklerde en mühim neticeler olarak dikkate alınabilmektedir.

Zekât, İslam'ın yapısal temeli olmadan İslam'da üçüncü sütun (namazdan sonra) olarak ilan edilir. İslam'da zekât sütunu, sadece zenginlerden toplanan ve bunları hak edenlere dağıtan bir hayır kurumu değil, aynı zamanda dini ibadet biçiminin ve Müslüman toplumunun başlıca ritüel uygulamalarının temel bir direğidir. Zekât, Hz.Muhammed (asv) tarihinden beri Müslüman toplumunun ekonomik ve sosyal sorunlarını çözmek için “*kitleleri birleştiren köprü (hadisteki ifadesiyle kantaratül İslam)*” olduğundan, etkili ve verimli toplama metodolojisi ile Zekâtın faydalarını tespit için modern ortamda harcama ve yatırımlarla ilgili gerekli katkıyı vurgulamaya çalışmak önem arz etmektedir.

Öncelikle İslam ekonomisi disiplininin diğer komşu disiplinlerle olan teması ve ilişkilerinin incelemeye konu edilmesi bu anlamda hatırı sayılır bir katkıda bulunacağı düşüncesiyle ekonomi ve yönetim bilişim sistemleri kesişiminde “*Zekât Emri*”nin farklı olarak ne tür bir katkı sağlayabildiğinin inceleme konusu olmasında yarar görülmüştür. Bu yaklaşımda elbette insanın etkisinde bulunduğu toplumsal koşullarla birlikte düşünce alt yapısının da dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle de İslam ekonomisinin zekât ile ilgili temellerinin irdelenmesi İslam ekonomisi disiplininin olgunlaşabilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. İslam'ın ekonomik hayata getirdiği en önemli hususlardan olan zekât emrinin yeterince analiz edilmemiş olduğu ve YBS ile desteklenmemiş olduğu görülmektedir. Sadece normatif ve sübjektif emir ve yasak olmaktan çok makro ve mikro ölçekte etkilerinin bilinmemesi temel sorunsal olarak ele alınmaktadır.

2. Literatür ve Metot

Araştırmamızda literatür taramasına dayanan betimleyici ve ilişki arayıcı mantıksal analiz metotları kullanılmaktadır. Bu çalışmamızda temel amaç, İslam ekonomisinin zekâtla ilgili hükümlerinin ortaya konularak bunların modern

iktisadın dayandığı temel iktisadi metotlar ve parametrelerle analiz edilebildiğini göstermektedir. Buna göre araştırma sorularımız şu şekilde belirlenmiştir:

1. *İslam ekonomisinde zekâtın yeri ve önemi nedir?*
2. *Fintek kapsamındaki YBS dikkate alınarak Zekât ekonomisinin mikro ve makro açıdan nasıl analiz edilebilmektedir?*

Zekât alanında pek çok araştırma yapılmıştır. Araştırma veri tabanında “zakah” diye yapılan aramada 11 Bin civarında makale, “zakat” olarak yapılan aramada 269 Bin civarında makale ve Türkçe literatür için de “zekât” olarak yapılan aramada 10.300 adet araştırma yayını tespit edilmiştir. Dolayısıyla gerek yerli ve gerekse yabancı literatürde bu alanda ciddi bir birikim olduğu söylenebilir. Aşağıda literatür kapsamında önemli görülen birkaç yayının içeriği ele alınabilmektedir.

Shaikh & Ismail (2017), günde 1,25 dolar olarak tanımlanan yoksulluk sınırına sahip 3 ülke dışında, zekât / GSYİH oranının Yoksulluk Açığı Endeksi / GSYİH oranını aştığını belirtmektedir. Bu, 17 İslam İş Birliği Teşkilatı (İİT) ülkesindeki potansiyel zekât koleksiyonundan bir araya getirilen toplam kaynakların, 17 İİT ülkesinin tümünde yoksulluğun azaltılmasına yönelik kaynakları finanse etmeye yeterli olacağı anlamına gelmektedir. Yukarıdaki tüm ifadelerle dayanarak, zekât olgusunun neden ilginç ve gerçekten araştırılması önemli olduğu anlaşılabilmektedir. Hiç şüphe yok ki zekât, ibadet ve toplumdaki fakir ve mahrum insanlara karşı sosyal yükümlülük açısından kritik bir konudur. Aynı zamanda “İslam’ın köprüsü” olarak hadislerde vasıflandırıldığı için toplumun zenginleri ile fakirleri arasında dengeyi ve barışı sağlamanın yanı sıra, ulusun 68 toplam ekonomisini ve geniş dünya bakış açısını güçlendirmek için İslam ekonomisinin bir temel ilkesidir (Al-Mamun & Haque, 2015). Müslüman toplumdaki yoksulluğun giderilmesi için uygun yöntemle zekâtın uygun miktarda ödenmesi, nihayetinde Müslüman dünyasına barış, uyum ve refah getirmeye yardımcı olacaktır (Hoque, vd., 2015). Kanunda hükümler koyan, hükümetin oluşturduğu organlara kanunda tanımlanan bazı belirli maddeler için zekât ödemeyi zorunlu kılan birçok Müslüman çoğunluklu ülke vardır. Kanunda belirtilmeyen diğer maddelerde zekât bir devlet kurumuna veya başka bir yere gönüllü olarak ödenmeye bırakılmıştır. Öte yandan, hükümet organlarının zekâtı resmi olarak toplaması ve dağıtması için yasalar çıkaran Müslüman çoğunluklu ülkeler de vardır. Örneğin Kuveyt, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Libya, Pakistan ve Sudan, Bahreyn, Bangladeş, Mısır, Umman, Katar, Ürdün bu anlamda öncü ülkeler sayılabilmektedir.

Şeriat açısından zekât ödemesi, gelir ve mal varlığının genel olarak düşük gelir elde eden yoksullar grubuna tahsis edilmesi olarak beklenmektedir (Bank Endonezya, 2016). Ayrıca zekât, duran sermayeden zekât ödenmesi nedeniyle üretken alanlara yatırımı teşvik eder. Servet üzerindeki zekât, toplumu paralarını yatırıma dönüştürmeye veya küçük girişimler için sermaye biçiminde yardımlar vermeye katkıda bulunmaya teşvik edecektir. Yatırım, küçük işletmelerin

büyümesine yol açacak ve aynı zamanda işsizlik seviyesini düşürebilecek açık iş pozisyonlarını artıracaktır. Böyle bir durumda zekât ödemesi, sadece ekonominin büyümesine değil, aynı zamanda işsizliği, yoksulluğu, gelir dağılımındaki uçurumu azaltan ve çevreye zarar vermeyen kapsayıcı bir ekonomik büyümeyi teşvik edecektir. Mahat ve Warokka (2013) Müslüman ülkelerin hükümetlerinin, ekonomik büyüme ve kalkınma için yatırım fonlarının kaynağı olarak zekât kullanımını optimize etmeye ciddi şekilde dikkat etmesi gerektiğini belirtir ki bu çoğunlukla zekâtın zenginliği daha sosyo-ekonomik adalet ve eşit dağılım sağladığına inanılmaktadır. Yusoff'a (2011) göre zekât, Malezya'daki ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahipken, Azam ve ark. (2014) göre zekât, bir hanenin refahını artırabilir ve Pakistan'daki ekonomik büyümeye ciddi düzeyde katkıda bulunabilir.

Tüm Müslüman ülkeler de dahil olmak üzere birçok gelişmekte olan ülke, sürdürülebilir ekonomik kalkınma sağlamak ve yaşam standartlarını iyileştirmek için çeşitli kalkınma stratejileri geliştirmektedir. İslami perspektiften bakıldığında kalkınmanın yoksullukta önemli bir rolü vardır. Yoksulluğun hafifletilmesi her kişinin ahlaki ve sosyal bir sorumluluğudur. Zor görevlerden birisi ulusun ihtiyacına göre beşerî sermaye oluşturmak ve sağlamak için etkili bir eğitim ve iman şuru tesis etme stratejisinin nasıl planlanacağıdır. Gelişmekte olan Müslüman ülkeler, ekonomilerinin sanayileşme sürecinde ihtiyaç duyulan yenilikleri ve uygun teknolojileri tanıtabilecekleri şekilde araştırma ve geliştirme kapasitelerini geliştirmek için bilim ve teknolojide ilk, orta ve yüksek öğretimde eğitime odaklanmak durumundadırlar. Uzun vadede bir ülkeye fayda sağlayacağı için maddi ve manevi alanları kapsayan eğitim ve öğretim en önemli sosyal yatırımlardan bazılarıdır (Yusoff, 2011).

Suprayitno ve ark. (2017), zekâtın insanların maddi ve manevi terakkisini teşvik etmek için temel bir araç olarak kullanılabileceğini belirtmektedir. Eğitim ve insan kaynaklarının güçlendirilmesi için zekât dağıtımı, alıcıların daha iyi sosyal yaşamlarını sağlamaya katkıda bulunduğundan dolayı sosyal yaşamı, eğitim kalitesini ve alıcıların yaşam kalitesini ciddi bir şekilde artırabilir. Uzun vadede tüketimi, yatırımı, işgücü talebini artırarak zekâtı daha da teşvik edebilir. Beklenti ve eğitim olarak tanımlanabilecek artan sosyal yaşam, İnsani Gelişme Endeksi'ni (İGE) ölçmek için kullanılan göstergelerin bir parçasıdır (Badruddin, 2015; Kusuma ve Badruddin, 2016; Haron ve Rahman, 2016; Stevan & Sessions, 2008). İnsan Kaynakları Gelişimi Endeksi, her ülke için ekonomik kalkınmanın önemli göstergelerinden biridir ve ekonomik kalkınmada aktif bir rol olarak kabul edilir (Khodabakhshi, 2011). Shirazi (2014), zekâtın yoksulluğun azaltılmasındaki kritik rolünü vurgulamaktadır. Zekât fonlarının, Bangladeş'in diğer sosyal ve kalkınma harcamaları için kullanılabilecek Yıllık Kalkınma Planının yüzde 21 aralığında devlet bütçe harcamalarının yerini alabileceğini göstermişlerdir. Ayrıca, zekât üretkenliği, istihdamı ve üretimi artırabilir ve bu da sonuç olarak hükümetin vergilendirme potansiyelini artıracaktır. Ancak ne yazık ki ne hükümet ne de IMF / Dünya Bankası zekâtı yoksulluğu azaltma aracı

olarak görmüyor. Bu noktada bilinçli bir şekilde davranıldığı söylenebilir. Çünkü zekâtın hakkıyla icra edilmesi, manevi anlamda da uyanışa ve dolayısıyla İslam kardeşliği, ümmet bilinci ve dolayısıyla emperyalizm kısılcısından kurutulabilmek mümkün hale gelebilecektir. Diğer türlü sürekli emperyal kurumlara borcu olarak onların istedikleri kısır politikalara mahkûm edilmiş olunmaktadır. Bu nedenle yoksulluğun azaltılmasında zekâtın etkinliği tam olarak değerlendirilememektedir (Shirazi, 2014).

İslam hukukuna göre zekât ödeyenler, canlarını ve mallarını arındırırlar. Zekât, ülkedeki önemli bir sosyo-ekonomik gelişme kaynağıdır (Doktoralina ve Bahari, 2018). Khamis vd. (2014), zekât fonlarının ülkenin ekonomik faaliyetini geliştirmeye yardımcı olmak, sosyal güvenliğe katkıda bulunmak ve zenginler ile yoksullar arasındaki uçurumu kapatmak için tahsis edilmesini önermektedir. Ayrıca, Bidin ve ark. (2009), Zekât parasının yönetim bilgi sistemleri (YBS) teknolojisi kullanılarak etkin bir şekilde yönetilebilmesi halinde, ulusal ekonomik bağımsızlığın ve toplumun gelişiminin aktif olarak uygulanabileceğini belirtmektedirler. Teknoloji ve YBS ile ilgili olarak mevcut literatür, henüz yeterli düzeyde olmasa da zamanla organizasyonel performansın iyileştirilmesi ve BT çerçevelerinin tasarlanması konusunda ilerleme kaydedecektir (Folan ve Browne, 2005) Bununla birlikte, teknoloji ve YBS argümanı, literatürde hayati bir alanı işgal etmeye devam etmektedir. Performans yönetimi işlevi ile ilgili kararlar almak için ilgili tüm bilgileri sağladığı ve entegre ettiği için BT her zaman performansı iyileştirmede en önemli araçlardan biri olarak kabul edilmiştir (Bititci, vd, 1997).

Türkiye’de olduğu gibi çoğu ülkede zekât kurumunun resmi bir yapısı olmadığından dolayı toplanan zekât parası için yeterli düzeyde teknolojik tespit, takip ve dağıtım mekanizmalarından yoksundur. Bununla birlikte, Malezya gibi İslam ekonomisini kurumsallaştıran ülkelerde zekât toplayan şahıslar veya kuruluşlar tarafından kurulan diğer kurumlara devlet tarafından merkezileştirilmiş zekât kurumları aracılığıyla zekâtı toplamak ve yeniden dağıtmak için bir sistem geliştirmiştir. Genel olarak Malezya zekât sisteminin gelişmiş olduğu kabul edilir ve bu nedenle genellikle çalışmaya ve öğrenmeye değer başarılı bir vaka olarak değerlendirilmektedir (Migdat, 2019).

3. Zekât Emri ve Kapsamı

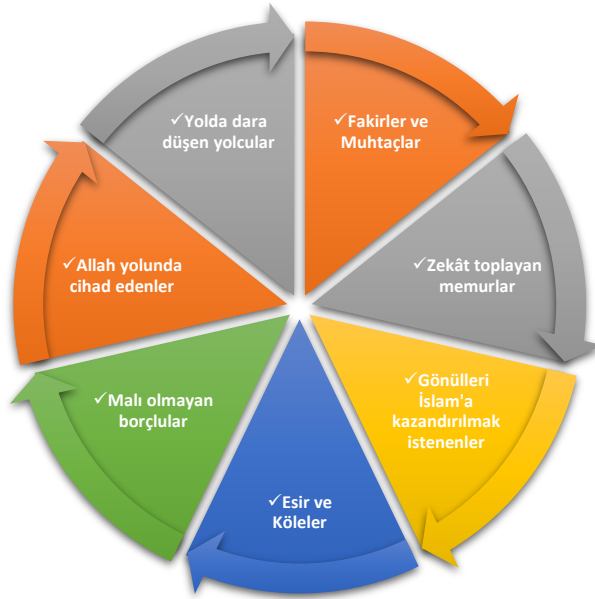
İslam ekonomisinin en önemli müesseselerinden biri olan Zekât, mecburi bir ödeme olduğu için zenginlerin mal ve serveti üzerinde fakirlerin bir hakkı olarak ortaya çıkmaktadır. Zekât konusu, Fıkıh kitaplarında Müçtehidin tarafından en ince detayına kadar geniş bir şekilde açıklanmış olduğundan burada kısaca İslam ekonomisi kapsamında önemli görülen hususlar ele alınacaktır.

Müslümanlar, belli bir nisabın üzerinde üretken mala sahip olduğunda zekât ödemek mecburiyetindedirler. Zekât vermek için nisabın (oranın) zaruri

İhtiyaçları tatmin sınırının üzerinde olması da gerekir. Aynı zamanda, nisap sınırını aşan kimse borçsuz da olmalıdır. Borcu çıkartıldıktan sonra kalan serveti, stoklanabilir tarım ürünleri, ticari mal veya araçları ile nakit paraları zekâta tabi olmaktadır. Üretken olmayan mallar ile zaruri ihtiyaçları karşılayan mallar, zekât nisabının hesaplanmasında dikkate alınmaz. Zekâtın nispeti, özellikle nakdi ve ticari varlıkları oluşturan malların cinsine göre asgari %2,5 ile %20 arasında değişir. Toprak mahsullerinde ise eğer ürünün sahibi ürünleri sulayarak sağlıyorsa bu oran %5 'dir. Eğer sulamaksızın ürünler elde edilebiliyorsa oran, %10' a çıkmaktadır. Ayrıca, alacakların zekât nisabını aşması durumunda bu haliyle alacakların üzerinden bir yıl geçmesi ile zekâta tabi olduğu hakkında Mezhep İmamaları arasında görüş birliği vardır.

İslam ekonomisi üzerinde düşünen bazı araştırmacılara göre Zekât ile ilgili oranlar asr-ı saadetteki iktisadi koşullar dikkate alındığı için güncellenmesi gerektiği savunulmaktaysa da çoğunluk görüşü, mevcut oranlar tüm yeni varlıklara da kıyasen uygulanarak Zekâtın özellikle fakirlik ve eşitsizlik ile mücadelede kullanılabilceği noktasındadır. Ancak zekâtın isteyerek ve rıza dâhilinde verilmesi gerekirken hükümetler tarafından alınan vergilerin zorla alındığı da ifade edilmektedir (Kuran, 1995, s. 159). Tövbe Suresinde zekâtın sarf yerleri olarak sekiz gurup gösterilmiştir. Buna göre, zekât verilmesi gerekenler şekilde gösterilmektedir.

Şekil 1. Zekât pastasının bölüşümünde dikkate alınacak hak sahibi kesimler

3.1. Zekâtın İktisadi Önemi

Kuran tefsirlerinden olan Risale-i Nur, sosyal sınıflar arasındaki dengenin ancak Kuran'ın koyduğu ölçülerle korunabileceğini vurgular. Kuran'ın insana yönelik en temel prensibi olan "ubudiyet üzere yaşamak," ancak bu şekilde mümkün olmakta; öte yandan, ancak kendi vazifesini yaparak rızık vermek noktasında Allah'ın vazifesine karışılmadan ubudiyet üzere yaşandığı sürece bu denge muhafaza edilebilmektedir. Said Nursî'ye göre, sosyal dengeyi bozan en önemli iki unsur, faizin varlığı ve zekâtın uygulanmamasıdır. Bu iki unsurdan faizin toplumsal hayattaki temelindeki yansımada "Sen çalış, ben yiyeyim," yaklaşımının olduğunu ve zekât emrine uymamanın temelinde ise "Ben tok olayım, başkası açlıktan ölse bana ne" anlayışlarının yattığı ifade edilmektedir. Çünkü mevduat sahibinin paralarıyla verilen kredileri alan esnaf, sanatkâr, yatırımcı veya tüketici kendi çalışmasıyla mevduat sahiplerini beslemektedir. Mevduat sahiplerinin hiçbir riskleri olmadığı gibi kredi kullananların iflas etmeleri durumunda bile faiz alacakları katmerli bir şekilde mal varlıklarının tasfiyesi ve icraya verilmesiyle de olsa mutlaka garantili bir şekilde tahsil edilmektedir. Bu da mevduat sahiplerinin zenginleşmesine ve merhametesizleşmesine yol açmaktadır. Zekât verilmemesi de gene başkasının aç olmasıyla ilgilenmemek ve dolayısıyla fakirlerden hürmet ve saygı görmemelerinden dolayı sınıflar arasında açılan makas suç oranlarının yükselmesine, ihtilal ve fesatlıkların artmasına yol açmaktadır. İnsanlık tarihindeki karışıklıkların, fesadın, ihtilallerin ve ahlaki bozukluklarının temelinde, bu iki anlayışın yattığı savunulmaktadır. Bu husus şu şekilde ifade edilmektedir:

"Bütün ihtilalat-ı beşeriyenin madeni bir kelime olduğu gibi, bütün ahlâk-ı seyyienin menbaı dahi bir kelimedir. Birinci kelime: "Ben tok olayım, başkası açlıktan ölse bana ne." İkinci kelime: "Sen çalış, ben yiyeyim." Evet hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede havas ve avam, yani zenginler ve fakirler, müvazeneleriyle rahatla yaşarlar. O müvazenenin esası ise: Havas tabakasında merhamet ve şefkat, aşağısında hürmet ve itaattir. Şimdi birinci kelime, havas tabakasını zulme, ahlâksızlığa, merhametsizliğe sevkettiği. İkinci kelime, avamı kine, hasede, mübarezeyle sevkediği rahat-ı beşeriyeyi birkaç asırdır selbettiği gibi; şu asırda sa'y, sermaye ile mübareze neticesi herkesçe malûm olan Avrupa hâdisat-ı azîmesi meydana geldi. İşte medeniyet, bütün cem'iyat-ı hayriye ile ve ahlâkî mektepleriyle ve şedid inzibat ve nizamıyla, beşerin o iki tabakasını musalaha edemediği gibi, hayat-ı beşerin iki müdhiş yarasını tedavi edememiştir. Kur'an, birinci kelimeyi esasından "vücub-u zekât" ile kal'eder, tedavi eder. İkinci kelimenin esasını "hurmet-i riba" ile kal'ediği tedavi eder. Evet, âyet-i Kur'aniye âlem kapısında durup ribaya yasaktır der. "Kavgâ kapısını kapamak için banka kapısını kapayınız" diyerek insanlara ferman eder. Şakirdlerine "Girmeyiniz" emreder (Nursî, 1960, s. 409).

Kur'ân'ın zekât verme emrine uyulmadığından, tabakalar arası münasebetler gittikçe gerginleşir; birbirlerine ulaşma yolu ve imkânı kalmaz. Bu nedenle, aşağı tabakadan yukarı tabakaya hürmet, itaat, bağlılık yerine isyan, kin ve hased; yukarıdan aşağıya ise merhamet, ihsan, lütuf yerine zulüm ve tahakküm tavrı gelişir. Üst tabakanın imkânları, tevazu ve merhamet vesilesi olmak yerine kibir ve gurur konusu olur. Alt tabakanın acizliği ve fakirliği, ihsan ve merhamet edilmesini icab ettirirken, esaret ve sefaletle düşürülmelerini netice verir. Bütün ihtilâllerin, isyanların ardında yatan bu tabloyu düzeltecek olan, zekât emrine uyulması ve faizin kaldırılmasıdır.

Zekât, diğergâm, başkasını da düşünen, yardımlaşmayı seven bir insanın davranışıdır. Bu davranışın ardındaki zihniyet ise, öncelikle kendisinin ve herkesin bir Yaraticının kulu ve “*mahlûkiyet noktasında bir*” olduğudur. Ve elinde olanların, kendisine O'nun tarafından ihsan edildiğidir. Burada, eserlerinde sıklıkla gördüğümüz “*fitrî şeriat*” ile “*bildiğimiz şeriat*” denkleştirmesini yineleyen S. Nursî, “*insanın medeni-i bittab*” olduğuna, yaratılış itibarıyla başkalarını da düşünür halde bulunduğu işaret etmekte; işte zekât emri ile faiz yasağının insanın bu fitrî özelliğiyle örtüştüğünü vurgulamaktadır. Ona göre, faizin varlığı ve zekâtın yokluğu, bir yönüyle de ilgili kişi veya kişilerin dünyasında insanîyet açısından bir bozulmaya delâlet etmektedir (Şirvan, 1997).

Yukarı tabakadan aşağı tabakaya yapılacak ihsanların “*zekât*” adı altında olması, bir zorunluluktur. Çünkü zekât olarak verilmediği zaman, “*Allah adına verilmiş*” olmaz; zengin, kendi malından verdiği tevehhüm ederek, fakiri minnet altında bırakır. Minnet altında kalan fakir ise, ya minnet duygusunun getirdiği ezikliğin kabarttığı menfi duygularla yahut âdeta rızkını verenin zengin kişi olduğu şeklinde bir anlayışla, bir eksen kayması yaşar. Öte yandan, zekât ihsanında bulunan zengin, kendisinin sadece bir “*dağıtım memuru*” olduğunu unutup kendi malından verdiği düşünmekle, “*nimetlendirildiğini*” unuttur ve kulluğundan gaflete düşer. Oysa dilediğine rızkı bol veren Allah'tır. Ona bu rızkı edinme yolunda gayret ederek “*sa'y*” etmesi için akıl, dimağ, bilek gücü gibi kabiliyetleri veren de O'dur. İnsana başkasına verme, başkalarına ihsan ve ikramda bulunma duygusunu veren de O'dur. Zekât, bunun aşamalı bir şekilde anlaşılmasını veya tescilini sağlamaktadır. Böylece kurulacak sistem “*dünyevî*” olmadığından, yapılan her bir işte, ebedî bir hayatta rahmete mazhar olmak düsturu esas tutulmaktadır. Bu rahmete mazhar olmada, karşılıklı olarak yapılan duaların yeri, araya riya girmeyeceği için, çok önemlidir. Aczi ve fakrının farkına varanlar, birbirlerine ebedî rahmete mazhariyet duası edecek; birbirleri namına, rahmet Sahibinden, rahmetine mazhar olabilmeyi isteyeceklerdir. Zengin zekâtı, yani malını Allah'tan bilerek bir kısmını muhtaçlara vermesi, fakirin duasını alarak rızayı ilahîye mazhar olabilme yolunda atılmış önemli bir adım mahiyetindedir. Çünkü elindekilerin ihsan olduğunu tekrar hatırlamak zorunluluğunda kalarak, aczini ve fakrını ve ilahî rahmete her vakit muhtaç olduğunu, buna mazhar olmanın yolu olarak da duaya olan ihtiyacını hissettirir. Risale-i Nur'da, zekât, imanî bir bakışın yansıması olarak nazara sunulur iken, faiz de tam zıddı bir

anlayışın, tam tersi bir kâinat ve hayat yorumunun neticesi olarak görülür. Dolayısıyla, farklı düzlemlerde yansımaları olan faizin, gerek mikro, gerek makro alanlarda uygulamadan kaldırılması gereği vurgulanır (Şirvan, 1997).

Dolayısıyla Zekât, kamu ekonomisine hiçbir yük getirmeyen karşılıksız bir gelir transferidir. Yeterli zenginliğe ulaşmış zenginlik fakire olan borcudur. Fakir zekât alırken zenginlik minneti altında kalmamalı, zengin de zekâtı minnet bekleyerek veremez. Çünkü zekât, fakirin malıdır. Yeterli zenginliğe ulaşmışlığın ölçüsü şöyledir; 96,2 gram altın veya 595 gram gümüş`ün parasal olarak karşılığına sahip ise zekât vermek ile mükelleftir. Ayrıca, nakdi veya ticari sermaye ile ziynet eşyalarını da kapsayan bu değere minimum sınır olarak tam bir yıl sahip olmuş olması da gerekir.

Zekâtın esas amaçları olarak şunlar gösterilebilir. Üst tabakadan alt tabakaya gelir transferi sağlamak, sosyal patlamalara engel olmak, orta tabakayı genişletmek, toplumsal sınıf farklılıklarını ortadan kaldırmak ve böylece, gelir dağılımı ve sosyal adalet ile toplumsal ve ekonomik emniyeti sağlamaktır.

Zekâtın başlıca iktisadi faydaları olarak şunlar gösterilebilir (Zaim, 1992, s. 76).

- Milli geliri yeniden sosyal adalet yönünden dağıtır,
- Toplam talebi artırır, üretimi artırır,
- Atıl iddiharları önler, yatırımı artırır,
- Verimi ve fleksibilitiyi artırır,
- Gösteriş tüketimini zaruri ihtiyaç mallarına aktarır,
- Kaynak dağılımını düzeltir.

3.2. Türkiye'deki Zekât Potansiyeli

Türkiye'de yoksulluk bugüne özgü değil, Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar uzanan bir durumdur. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na katılmasa da, savaşın olumsuz etkilerine maruz kalmış ve Türk bağımsızlık savaşının yıkımıyla birlikte yoksulluk devam etmiştir (Kayalidere ve Şahin, 2014: 68; Kızıler, 2017: 85). Türkiye'de yoksulluk 1950'li yıllarda gündeme geldi. 1950'lerde sanayileşme genişledikçe, kırsal alanlardan kentsel alanlara göç başladı. Kırdan kente göç, kentsel gecekondulaşmaya ve altyapı sorunlarının artmasına neden oldu. Göçmenler ekonomik fırsatların olmaması nedeniyle kentsel gecekondulu mahallelerinde yaşamak zorunda kaldı. Bu yerlerde eski gelenler daha sonra gelenlere yardım etmeye çalıştı. O zamanlar, geleneksel kurumlar ve ahlaki değerler sayesinde yoksulluk o kadar belirgin değildi. Ancak 1980'lerden itibaren yoksulluk belirginleşmiştir (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 82). 1980'lerin ikinci yarısından itibaren Turgut Özal liderliğindeki ANAP hükümeti döneminde yoksulluk sorunu çözülmeye başlandı (Gül, 2002: 112). 1990'lı yıllarda Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz nedeniyle ekonomi küçüldü, işsizlik arttı ve gelir dağılımı

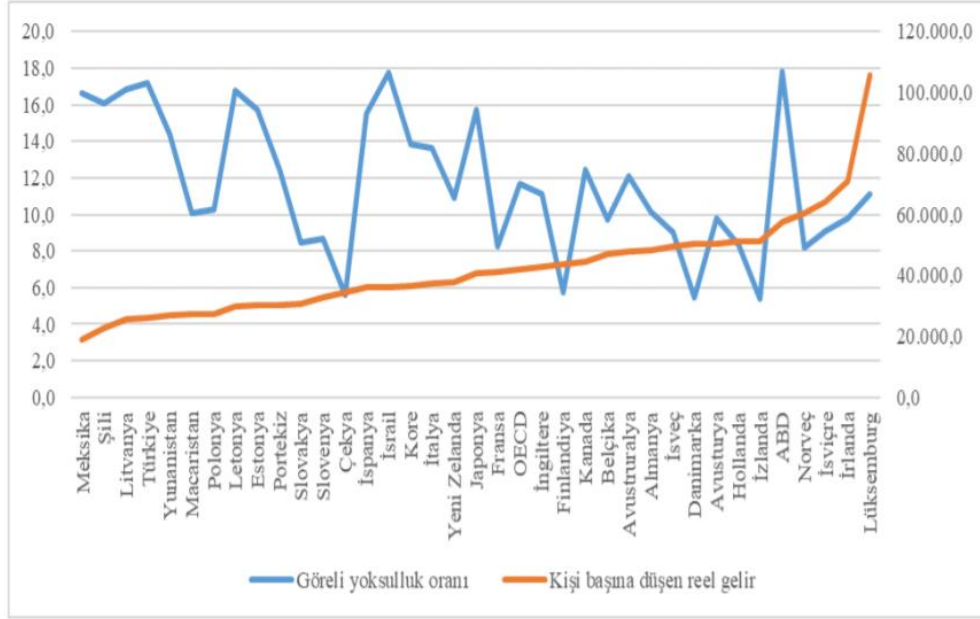
bozuldu. Ekonomik büyümeye rağmen, artan işsizlik yoksulluğun artmasına neden oldu. Özellikle 1994 yılındaki ekonomik kriz, yoksulluğun daha belirgin olmasına yol açtı. 2001 yılında Türkiye'de 2 milyon kişi ekonomik krizden işsiz kaldı. Türkiye 2010 ve 2011 küresel krizinden çok az etkilenmesine rağmen krizler gelir dağılımındaki eşitsizliği artırdı (Yıldırım, 2017: 248-249). Türkiye, gelir dağılımındaki eşitsizliğin dünyada en yüksek olduğu ülkeler arasında yer aldı. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin krizler nedeniyle artması, üst ve alt gelir grupları arasındaki uçurumun giderek genişlemesine ve gelir dağılımının daha da bozulmasına neden olmuştur (Arabacı, 2014: 184).

Türkiye'de Mevcut Yoksulluk Göstergeleri Türkiye'de gıda yoksulluğu (açlık) oranı oldukça düşüktür. Bu oran 2002 yılında %1,35 iken 2009 yılında %0,48'e gerilemiştir. Kentlerde açlık oranı 2009 yılında %0,92 iken 2009 yılında %0,06'ya düşmüştür. Kırsal kesimde ise aynı dönemde %2,01'den %1,42'ye gerilemiştir. 2009 yılında kırsal kesimdeki açlık oranı kentsel alanların 23 katıdır. Türkiye'de açlık eşiğinin altında yaşayanların sayısı 2002 yılında 926 bin iken, 2006 yılında 539 bine düşmüştür. Aynı dönemde kentlerde açlık çekenlerin sayısı 376 binden 18 bine gerilemiştir. Kırsal kesimde açlık çekenlerin sayısı 550 binden 521 bine gerilemiştir. Kentsel alanlarda açlık eşiğinin altında yaşayan insan sayısı 21 kat azalırken, kırsal kesimde yaşayanlarda azalma oranı sadece %5 olmuştur (Kabaş, 2010: 195). Dünya Bankası, Doğu Avrupa ve Türkiye için yoksulluk sınırı olarak kişi başına günlük 4,3 \$ belirledi. Buna göre Türkiye'de 2002 yılında %30,3 olan yoksulluk oranı 2004 yılında %20,8'a düşmüş; 2006'da %13,3'e; 2008'de %6,8'e; 2009 yılında %4,3'e yükselmiştir (TÜİK: 2015; Çilingiroğlu, 2009: 27).

2010 yılında geliri günlük 4,3 ABD dolarının altında olanların oranı %3,6'ya; 2012'de %2,2' ye; 2013'te %2,06'ya; 2014'te %1,6'ya; 2015 yılında ise %1,5'e yükselmiştir. Türkiye nüfusu 2015 yılında 78.741 bin, günlük geliri 4,3 doların altında olanların sayısı ise 1.244 bin olmuştur. 2002 yılında günlük 4,3 dolarlık yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranı kentsel yerlerde %24,6 olurken, bu oran 2009 yılında %0,9'a gerilemiş, 2011'de %0,9'a ve 2013 yılında %0,6'ya yükselmiştir. Öte yandan, kırsal kesimde 2002 yılında %38,8 olan bu oran, 2009 yılında %11,9'a düşmüştür. 2011'de %6,8'e ve 2013 yılında %5,1'e yükselmiştir (TÜİK, 2015). Yoksulluk kentsel alanlarda 38 kat azalırken, kırsal alanlarda 7 kat azalmıştır. Türkiye'de gıda ve gıda dışı harcamalara dayalı yoksulluk oranı 2002 yılında %26,9 iken 2005 yılında %20,5'e, 2009 yılında ise %18'e düşmüştür. Aynı dönemde bu oran %21,9'ten %8,8'ya gerilemiş ve kentsel yerlerde ise %34,4'den %38,6'a yükselmiştir. Gıda ve gıda dışı harcamalara dayalı yoksulluk oranı, kırsal alanlarda artarken kentsel alanlarda azalmıştır. Gıda ve gıda dışı harcamalara dayalı yoksul sayısı 2002 yılında 18.441 bin iken, 2006 yılında 12.930 bine gerilemiş, 2009 yılında ise 13.119 bine yükselmiştir. 2002-2006 döneminde gıdaya dayalı yoksulluk sayısı olarak Gıda dışı harcamalar kentsel yerlerde 9.011 binden 4.225 bine gerilerken, kırsal yerlerde 9.429 binden 8.706 bine gerilemiştir. Bu dönemde yoksul insan sayısında 5,5 milyon azalma olurken, bu miktarın 4,8

milyonu kentsel, 0,7 milyonu kırsal kesimde gerçekleşmiştir. (TurkStat, 2015; Kabaş, 2010: 197)

Şekil 2. Yoksulluk ve Kişi Başına Düşen Gelir (2016)

Kaynak: Çetin (2020)

Türkiye'de harcamalara göre görel yoksulluk oranı 2002 yılında %14,7 iken, yükselen ve azalan bir seyirle 2009 yılında %15,1'e yükselmiştir. Aynı dönemde harcamaya dayalı görel yoksulluk oranı kentsel yerlerde %11,3'ten %6,5'e düşerken, kırsal yerlerde %19,8'dan %34,2'ye yükselmiştir (TÜİK, 2015). Ara dönemde harcamaya dayalı görel yoksulluk oranı kentsel yerlerde %42 azalırken, kırsal yerlerde %72 artmıştır. Bu da kırsal kesimde yoksulluğun ara dönemde önemli ölçüde arttığını göstermektedir (Çalışkan, 2010: 120). Türkiye'deki yoksulların çoğu gıda yoksulluğu eşiğine yakın bir seviyede yaşadıkları için küçük bir transfer yardımı ile onları yoksulluktan kurtarmak mümkün olabilmektedir. Ancak Türkiye'de yoksullara yönelik transfer harcamalarının etkinliği henüz istenilen düzeye ulaşmamıştır (DPT, 2010: 15-16)

3.3. Türkiye'de Zekât Potansiyelini Hesaplama Yöntemleri

Türkiye'de ilk zekât potansiyeli çalışmaları 1980'lerin sonunda yapılmıştır. Zekât potansiyelini hesaplamanın üç yöntemi vardır. Bunlar, Zekât potansiyelini GSYİH'ye göre hesaplama yöntemi, Credit Suisse Küresel Servet Raporu'na dayalı

olarak zekât potansiyelini hesaplama yöntemi ve Forbes Zengin 100 Listesi'ne göre zekât potansiyelini hesaplama yöntemidir. (Gümüş ve dig, 2019)

3.3.1 GSYİH Bazında Zekât Potansiyelinin Hesaplanması

Ze Zekât potansiyeli GSYİH'ye göre hesaplanırken, zekât, tarım ve sanayi gelirleri bileşenlerinin %5 veya %10'u ve hizmet gelirlerinin %2,5'i ile hesaplanır. Dolaylı ölçülen mali aracılık, vergi ve sübvansiyonlar zekâttan muaftır. Tarım sektöründe, üretim genellikle sulama yoluyla gerçekleştirildiğinden, zekât potansiyelini belirleyen zekât oranı $1 / 20$ 'dir (El-Kardavi, 1973: 468; Tabakoğlu ve Turan, 2017: 918). Sanayi sektörünün zekât oranı %5, hizmet sektörünün oranı ise %2,5'tir. Özek vd. (1987), Zaim (1987), Kahf (1989) ve Shirazi (2014) zekât potansiyelini hesaplamak için bu yöntemi kullanmışlardır.

Servet ARMAĞAN tarafından kullanılan bir araştırma (Armağan, 1991) baz alınarak bazı tahminler yapmak olasıdır. Buna göre; 1986' da yapılan çok kaba bir hesaplama 40 trilyon GSMH'dan yurt dışındaki işçilerin gelirleri, yabancı sermaye gelirleri, ödenen vergiler ve nisabın altında olup da asgari geçimin üstünde kalan gelirler düşüldükten sonra kalan toplamına göre 1,45 Milyar \$ civarında bir zekât potansiyeli olduğu hesaplanmıştır. İyimser rakamlara göre fiili zekât ödemesinin ise 0,43 Milyar \$ olduğu tahmin edilmiştir. Bu potansiyel 1988' de 100 Trilyon TL olan GSMH'a göre 1,61 Milyar \$ civarındadır. 1990 yılında ise 286 trilyon TL GSMH'ya göre toplam Zekât potansiyeli, 2,105 Milyar \$ civarındadır. Fiilen ödenen Zekâtın ise, 1986' da 0,43 Milyar \$, 1988' de 0,75 Milyar \$, 1990' da ise 0,8107 Milyar \$ olduğu tahmin edilmiştir.v

Türkiye'de resmi rakamlar ile ifade edilen gelir dağılım tablosu dışında Zekât, Sadaka, Fitre gibi dini vecibeler gereği olarak fakir kesime transfer olunan bu ödemelerin, en azından 1990 rakamlarına göre 2,5 Trilyon TL civarında bir gelirin yeniden dağılımına yol açması demektir. Dolayısıyla, cari enflasyon oranlarıyla çarpılarak birikmiş toplamı alındığında 2003 yılı rakamlarına göre 3 Katrilyonluk bir zekât geliri söz konusu olmaktadır. Yapılan tahminlere göre DİE verilerine dayanılarak Türkiye'de %18 oranında bir nüfusun açlık sınırında olduğu tahmin edilmiş olup, bu da yaklaşık olarak 12 Milyon insana denk gelmektedir ki, buna göre açlık sınırında olan insanların her birine zekât gelirinden yaklaşık olarak 250 TL düşmektedir. Güncel rakamlarla bunun daha da yüksek olacağı tahmin edilmektedir. Bu konuda ciddi araştırmalara çok ihtiyaç vardır.

Bunun dışında pek çok katılım bankası yetkilisi ve akademisyenler, farklı hesaplama yöntemleri kullanarak farklı rakamlara ulaşabilmektedirler. Bu konuda düzenlenen en son Konferansta Türkiye'deki zekât potansiyelinin 50 Milyar Dolar olduğu da ifade edilebilmektedir. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen "Türkiye'nin Ekonomik Problemleri ve İslam İktisadının Çözüm Önerileri" isimli çalıştayda konuşan TKBB Genel

Sekreteri Osman Akyüz, Türkiye'nin zekât verme potansiyelinin yaklaşık 50 milyar dolar olduğunu belirtmiştir¹.

GSMH üzerinde 2015 rakamlarına göre yapılan başka bir hesaplama göre Türkiye'de zekât potansiyeli 58,3 Milyar TL olarak hesaplanabilmektedir. Buna göre, tarım kaleminin zekâtı genelinin doğal yöntemler dışında sulanma araçları ile olduğu düşüncesi ile oran 1/20 yani %5 (Kardavi). Sanayi kısmında da gelir üzerinden alındığı ve kaba bir hesap olduğu için %5 tercih edilmiştir (Döndüren). Hizmetler kaleminin büyük bir miktarını ticaretten doğan kar oluşturduğu için oran %2,5 alınmıştır. Ticaret mallarının zekâtı için bkz. (Döndüren) Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri” ve “vergi-sübvansiyon” kısımları zekâtın konusu dışında oldukları için hesaplama dahil edilmemiştir.

Potansiyel Zekât ($2.98\% \times 2015(GSYH)1.953.561.332.010$)= $58.300.295.127$ TL² olarak hesaplanabilmektedir.

3.2.2 Credit Suisse Global Servet Raporuna Dayalı Zekât Potansiyeli

Credit Suisse Global Servet Raporuna dayalı olarak zekât potansiyelinin hesaplanmasında, nüfusun en zengin %10'u dikkate alınır. 20 yaşın altındaki nüfus dikkate alınmaz. Zekât potansiyeli hesaplanırken, en zengin %10'luk toplam servetin 1 / 40'ı (%2,5) zekât potansiyeli olarak belirlenmiştir (Tabakoğlu ve Turan, 2017: 903). Bu varlıklar hesaplanır ve borçlar düşülür. Elde edilen bu hesaplama yönteminde hane halkı bilanço verilerine göre en iyi zekât tahminlerinin yapılması amaçlanmaktadır. Kişi başına servet miktarını hesaplamada finansal ve finansal olmayan veriler kesin olarak doğru olmasa da gerçeklerden uzak değildir. (Tabakoğlu ve Turan, 2017: 902).

- Hane halkı Bilanço Verileri (*Household Balance Sheet (HBS)*) baz alınarak en iyi tahminler hesaplanmaya çalışıldığı aktarılmıştır.
- HBS verileri olmayan yaklaşık 160 ülke için bir yıl veya daha fazla yıl esas alınarak standart ekonometrik teknikler ile veriler tamamlanmıştır.
- Kişi başına düşen servet hesaplamaları hane halklarının finansal ve finansal olmayan (gayrimenkul ve toprak) varlıkları hesaplanarak borçlar düşüldükten elde edilmiştir.
- Türkiye HBS verileri olmayan ülkeler arasındadır.

---

¹ Konuyla ilgili detaylar için bkz: <https://www.haberler.com/turkiye-nin-zekat-potansiyeli-50-milyar-dolar-11567422-haberi/>

² Hesaplamanın detayları için bkz: <http://islamiktisadi.net/index.php/2016/12/17/turkiyede-zekat-potansiyeli/>

- Türkiye için esas alınan hanehalkı bilanço verileri “Unicredit: CEE Households’ Wealth and Debt Monitor” kaynağından elde edilmiştir.

Küresel Zenginlik Raporu 2015 Verilerine göre Dünyadaki Toplam Zenginlik 250.145.000.000.000 USD \$ civarında iken Türkiye’deki Toplam Zenginlik ise 1.025.000.000.000 USD \$ civarında hesaplanmıştır. %81 Servete Sahip Olan %10’luk Nüfusun Zekât Potansiyeli basit bir hespla 20.636.962,500 \$ olarak ve TL Bazında (2,90 kuru üzerinden) 59.847.191,250 TL şeklinde hesaplanabilmektedir. Güncel kur (2021 ekim 8.5) üzerinden hesap yapıldığında ise bu rakamın üç katı civarında büyük bir yekûn ortaya çıkmaktadır.

3.2.3. Forbes Dergisi'nin En Zengin 100 Listesine Dayalı Zekât Potansiyeli

Bu hesaplama yönteminde, en zengin 100 ün hisse senetleri, gayrimenkul değerleri ve diğer tüm varlıkları Forbes Dergisi'nin her yıl çıkardığı listeye göre hesaplanır.

Tablo 1. Forbes Türkiye’de En Zengin 100

2016 Sırası	İsim	Şirket	2016 Serveti (Milyar \$)	2015 Serveti (Milyar \$)	Potansiyel Zekât 2016 (Milyon \$)	Potansiyel Zekât 2015 (Milyon \$)
1	Murat Ülker	Yıldız Holding	2.9	4.4	72.5	110
2	Hüsnü Özyeğin	Fiba Holding	2.6	2.7	65	67.5
3	Ferit Şahenk	Doğuş Holding	2.4	2.5	60	62.5
4	Semahat Arsel	Koç Holding	2.2	2.6	55	65
5	Erman Ilıcak	Rönesans Holding	2	2.2	50	55
5	Mustafa Küçük	LC Waikiki	2	450	50	11.2
5	Rahmi Koç	Koç Holding	2	2.5	50	62.5
5	Şarık Tara	Enka İnşaat	2	2.4	50	60
9	Hamdi Ulukaya	Chobani Yoghurt	1.8	1.35	45	33.7
9	Suna Kıraç	Koç Holding	1.8	2.2	45	55
Toplam 114			94.7	100.4	2.367	2.510

Kaynak: FORBES 2016 Mart Sayısı

Zekât potansiyelinin hesaplanmasında bu yöntemin diğer iki yöntemden daha doğru olduğu belirtilirken, bu yöntemde 100 kişinin serveti uzmanlar tarafından hesaplanıyor. Gayrimenkul ve diğer varlıklar, sahip olunan hisse senetlerinin değeriyle birlikte dikkate alınır. Bu yöntemin olumsuz yanı, listede gayrimüslim olup olmadığının bilinmemesi ve hesaplama dâhil edilen varlıkların ayrıntılı olarak bilinmemesidir (Tabakoğlu ve Turan, 2017: 903).

Forbes zenginler listelerinin en önemli özelliği; kanıtlanabilir, ölçülebilir, kanun nezdinde, devlet otoritesi karşısında, kamuoyuna hesabı verilebilir mülkler üzerinden yapılmasıdır³.

Tablo 2. Forbes En Zengin 100 Zekât Potansiyeli

Kur \$/TL	2016 (Milyar)	2015 (Milyar)
Toplam Servet (\$)	94.7\$	100.4\$
Toplam Servet (TL)	274.630 TL	291.160 TL
Zekât Potansiyeli (\$)	2.367\$	2.510\$
Zekât Potansiyeli (TL)	6.865 TL	7.279 TL

Tablo 3. Türkiye’de Zekât Potansiyeli 2015

GSYH Üzerinden	58.3 Milyar TL
Credit Suisse Küresel Zenginlik Raporu	59.8 Milyar TL
Forbes En Zengin 100 Kişinin	6.8 Milyar TL
Y1 + Y2	118.1 Milyar TL
1/3’ü hesap dışı tutulduğunda	78.73 Milyar TL
Toplam Zekât Potansiyeli	80 Milyar TL

³ Detaylar için bkz: <https://dmags.net/yayinlar/forbes/mart-2016/5753>

4. Bir Yönetim Bilgi Sistemi olarak Zekât Muhasebe Sistemi (ZMS)

Bir Yönetim Muhasebesi Sistemi (ZMS), bir kuruluşun kararlarını uzun vadede desteklemek için bilgi sağlamak için tasarlanmış resmi bir sistem olarak tanımlanır ve karar vermeye yardımcı olabilecek yöneticilere iç ve dış bilgiler sağlayarak bir kuruluşun performansı ile bağlantılıdır. Dahası, ZMS, yönetim planlaması ve kontrolü için değerli bilgiler sağlayarak rekabet avantajı elde etmek ve örgütsel performansın sürekli iyileştirilmesi için kaynakların etkin kullanımını sağlayarak kuruluşlara değer katmak organizasyonel performansı iyileştirmek olan ZMS ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanmıştır. ZMS beklenmektedir. (Chenhal, 2003)

Bir ZMS, üretim faaliyetlerini planlamalarına, kontrol etmelerine ve değerlendirmelerine yardımcı olmak için bilgileri toplar, sınıflandırır ve özetler ve yöneticilere rapor eder. ZMS tarafından üretilen bilgiler genellikle iki tür planlama ve kontrol bilgisi ve performans değerlendirme bilgisi olarak sınıflandırılabilir. Performans değerlendirme bilgileri, finansal ve finansal olmayan performans bilgileri olarak gruplandırılabilir. Finansal performans bilgileri, varlıkların geri dönüşü (ROA), yatırım getirisi (ROD ve satışların geri dönüşü (ROS) gibi organizasyonel finansal hedeflerin gerçek başarıma derecesini temsil eder (Chenhall 2003). Finansal olmayan performans bilgileri ise müşteri memnuniyeti, pazar payı ve satış büyümesi gibi parasal olmayan ve nitel göstergeleri ifade eder (Elsayed ve Zainuddin, 2020).

5. Zekât Bilgi Sistemi (ZBS)

ZBS kavramı, bir bilgi sistemi perspektifinden tanımlanır. Bilgi sistemleri (IS), sosyoteknik bir bakış açısıyla bilgi toplamak, işlemek, depolamak ve dağıtmak için tasarlanmış resmi, sosyoteknik, organizasyonel sistemlerdir; bilgi sistemleri dört bileşenden oluşur: görev, insanlar, yapı (veya roller) ve teknoloji. Yöneticilere bilgi sağlamak için resmi bir sistem tasarımı olarak kavramsallaştırılmıştır (Hara, Watson ve Kavan, 1999). Bir bilgi sistemi, bir kuruluşun kullandığı bir bilgi ve teknolojidir ve ayrıca insanların iş süreçlerini desteklemek için bu teknolojiyle nasıl etkileşime girdiklerini gösterir. Bilgi sistemi, faaliyetleri yakalamaya, iletmeye, depolamaya, geri getirmeye, manipüle etmeye ve görüntülemeye adanmış bir çalışma bilgi sistemidir. Literatürde ZBS tek bir tanımı yoktur. Tanım, ZBS, yönetim planlaması ve kontrolü için değerli bilgiler sağlayarak zekât performansını iyileştirmek ve kaynakların etkin kullanımını sağlayarak zekât kurumlarına değer katmak olan çok çeşitli yönetsel faaliyetler için destekleyici bir rol üstlenme olarak görmektedir rekabet avantajı elde etmek ve zekât performansının sürekli iyileştirilmesi. Bu çalışma, Zekât Bilgi Sistemi kavramının, zekâtın bilgisayar ortamında ve manuel olarak toplanması ve dağıtılması ile ilgili bilgileri işlemek, rekabet avantajı sağlamak ve zekât performansını sürekli iyileştirmek için tasarlanmış bir

sosyoteknik sistem olarak tanımlandığını göstermektedir (Elsayed ve Zainuddin, 2020).

6. Sonuç

Zekâtın bireysel veya çeşitli sivil toplum kuruluşları aracılığı toplanıp dağıtıldığı bir yapının daha düzenli ve etkin bir kurumsal yapıya kavuşmasına çeşitli saiklerle dindar Müslümanlar olumlu yaklaşımlar bile, kurumsal etkinlik ve şeffaflık sağlandıkça, bu tür bir kurumun daha fazla zekâtın amacına kavuşmak için potansiyel ortaya koyabileceği değerlendirilmektedir. Bu konuda kamuya düşen görece kamusal aksaklıkları azaltan, şeffaflığı mümkün kılan bir sürece işlerlik sağlayarak zekâtın kurumsal gelişimine zemin hazırlamaktır. İslam tarihinin ilk dönemlerinden itibaren kamu görevlileri eli ile toplanan zekâtın Kur'an'ı Kerim'deki ilgili ayette zekâtın verileceği 8 sınıf arasında zekât görevlilerinin sayılmasının, zekâtın kurumsal yapısının gereğine işaret eden önemli referanstır. Mevcut haldeki uygulama çeşitli cemaat veya sivil toplum kurumlarının zekâtı toplama ve dağıtımında doğan sorunlar, zekâtın kurumsal yapıya kavuşmasından kaynaklanacak muhtemel risklerden daha az olmayacaktır. Diyanet İşleri Başkanlığının dinin bütün ibadetleri için sunduğu hizmetlerine zekâtı kurumsal bir zemine kavuşturarak zekâtın toplumsal sorunların aşılmasında daha etkin bir konuma kavuşmasına katkı vermesi beklenen önemli seçenektir (Bilen, 2019). Bu yönüyle bakıldığında zekâtın icra edilmesini sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi de birbirleriyle ilişkili ve bağlantılı olmaktadır. Bu bağlamda araştırma sorularımız aşağıdaki gibi incelenebilmektedir.

1. *İslam ekonomisinde zekâtın yeri ve önemi nedir?*

“*Zekât, İslam'ın köprüsüdür*” Hadisinde ifade edildiği gibi zekât sadece gelir dağılımını düzelten bir ekonomik araç olarak değil aynı zamanda bir sosyal politika aracı olarak da görülebilir. Bu da zenginler ile fakirler arasında, avam ile havas arasında, sermayedarlar ile işçiler arasında barışı, merhamet ve hürmeti doğurur. Muhtaçlar, fakirler ve zayıfların sürekli devlet kapısında gözü kalmadan sosyal barış ortamında ihtiyaçların giderilmesi ve aynı zamanda toplam talebin de artmasını sağlaması açısından çok büyük önemi haizdir. Ancak burada zekâtın sadece maddi bir politika aracı olarak görülmeden insanların inançları gereğince verdikleri kendi mallarında fakirlerin payı olarak görerek gönülden vermelerine yani ihlaslı davranışa dikkat etmek gerekir. Çünkü İslam dünya hayatını geçici bir imtihan yeri olarak görmektedir. Esas olan ise bu hayatta yaptığı iyiliklerle ebedi yaşamda cennete ve Allah'la buluşmaya niyetlenmek ve davranış ve eylemlerini de bu noktadan dizayn etmektir.

2. *Fintek kapsamındaki YBS dikkate alınarak Zekât ekonomisi mikro ve makro açıdan nasıl analiz edilebilmektedir?*

Bulgular, zekâtın ülkenin büyümesini teşvik ettiğine dair kanıt sağlıyor. Aslında, zekât fonları tüketimi, yatırımı veya devlet harcamalarını artırmaya

yönlendirildiği için ekonomik büyümeyi teşvik ediyorlar. Dahası, yazarlar, daha fazla ticarete açıklığın, kişi başına reel gayri safi yurtiçi hasılda (GSYİH) artışa izin verdiği sonucuna varmışlardır. Bununla birlikte, GSYİH'ya geniş para ve nüfus artış hızı, dikkate alınan örneklem için ekonomik büyüme ile önemsiz bir şekilde ilişkili görünmektedir. Pratik çıkarımlar Bulguların Müslüman ülkelerdeki ekonomi politikası için önemli çıkarımları vardır. Yetkililer, ekonomik büyümeyi artırmak için zekâta daha fazla güvenebilirler. Birincisi, niyetlerini, dolayısıyla zekât verme kabiliyetlerini ve isteklerini artırmak için zekât hakkındaki Müslümanların bilgilerinin geliştirilmesi esastır. İkincisi, aksama olmaması ve haksızlık meydana gelmemesi için hem zekât toplama hem de dağıtımda devlet müdahalesi uygulanacak politika araçlarıyla mümkündür. Dolayısıyla zekâtın makro ve mikro ekonomik büyümeye katkısı daha yüksektir olacaktır.

Bu bağlamda hükümetin öncelikle zekât potansiyelinin yoksulluğu azaltmada önemli bir araç olduğunu dikkate alması gerekir. Devlet, zekât toplamak için bir fon ayırabilir ve bu fon aracılığıyla uygun alıcılara dağıtılmalıdır. Çünkü çoğu Müslümanın verdiği zekatlar gerçek muhtaçlara ulaşmadığından ibadet görevleri de yerine getirilmemiş olmakla birlikte bu fonların iyi yerlerde berekete vesile olacak şekilde mobilize edilmemesinden dolayı da toplumsal olarak pek çok olumsuz sonuç meydana gelebilmektedir. Zekâtın toplandığı yerde dağıtılması ilkesine uyulmalıdır. Bu tarz etkili uygulamalar zekât fonuna olan güvenin artmasına ve zekât vermeyi teşvik etmesine yardımcı olacaktır. Böylelikle zekât etkin bir şekilde toplanarak yoksulluğun azaltılmasına önemli katkı sağlayabilir.

Zekât fonlarının sadece ihtiyaç duyanlar için tüketim amacıyla değil, daha da önemlisi çalışabilen ve çalışmak isteyenler için fiziksel ve beşerî sermaye geliştirmeye yatırım amacıyla nasıl katkı sağlayabileceği önem arz etmektedir. Zekât fonları, cehalet, hastalıklar, salgın hastalıklar ve yoksulluğun ortadan kaldırılması yoluyla ekonomik kalkınmaya entegre bir yaklaşımda önemli bir rol oynayabilir. Ancak buna benzer niyetler ihlas ve samimi inanca aykırı olduğu için yalnızca ekonomik ve maddi faydaları için hedeflenmemelidir. Allah rızası olan iman bakışı ile dünyayı geçici bir imtihan yeri ve gerçek rota ve hakiki memleket olan ahiret için dünyayı bir tarla olarak görerek gerekli fedakarlıkları ve paylaşımları isteyerek gönülden yapabilmenin yolları olan tahkiki imanın tesis edilmesine çalışılmalıdır. Bu tarz tahkiki iman olmaksızın geliştirilecek mekanizma ve kontrol sistemleri de etkili olamayacaktır.

Potansiyel bir ilerleme, Zekât ödemek zorunda olan tüm insanların güncel bilgilerini içeren ülke çapında bir veri tabanı oluşturmak olabilir. Böyle bir veri tabanının amacı, zekât ve hayır kurumlarını ulusal refah sistemi ile entegre etmek olmalıdır. Veri tabanı ayrıca zekât, sosyal yardım ve hayır amaçlı STK'ları içeren ulusal ve bölgesel destek sistemlerinden yararlananları da içermelidir. Pek çok kurumdan yardım aldığı ve Müslümanların zekatını da ele geçirdikleri halde muhtaç olmayan ve hayır işlerini suiistimal edenler olabilir. Bu anlamdaki sistem

ve güven eksikliğinden dolayı hayır işleri yapamayanlar da az değildir. Amaç, ihtiyaçlarının ötesinde birden fazla kurumdan yararlanan bireyleri tespit etmek ve hayır sistemiyle şeffaf bir şekilde takip edilebilir hale getirmek olmalıdır. Bu, daha fazla insanın faydalanması ve hayırseverlerin de mutlu olması için bir şans verecektir. Böyle bir veri tabanının oluşturulması, hayır kurumları, cemaatler, vakıflar ve devlet birimleri arasındaki iş birliğini artıracaktır. ZMS ve ZBS kullanan kurumlar aracılığıyla her yıl toplanan zekât belirli amaçlara yönlendirilebilir. Örneğin, bu yıl toplanan zekâtın çoğu, belirli bir eşğin altındaki yoksullara, mültecilere, borcu olanlara veya yoksul ailelerin öğrencilerine harcanabilir. Bu tür bir odaklanma, zekât parasının etkisini tanınabilir hale getirir ve uygulanan sürdürülebilirlik dağıtım stratejilerinin başarısının açık bir göstergesi olarak hizmet edecektir.

Türkiye gibi Müslüman ülkelerin COVID döneminde girmiş oldukları ekonomik girdaplardan kurtaracak çarelerden birisi de Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde Zekât kurumunun tesis edilmesidir. Bu bağlamda alınabilecek birtakım önlemler şu şekilde sıralanabilir:

1. TÜİK kanununda yapılacak bir değişiklikle Zekât endeksi belirlenmelidir. Buna göre zekât potansiyelleri Düzey-1,2 ve 3 seviyelerinde istatistiksel olarak sağlanabilmelidir.
2. YBS sistemleri geliştirilerek zekâtın tahmini, hesabı ve tahsili gibi süreçlerde e-devlet ile entegre internet tabanlı otomatik uygulamalar geliştirilmelidir.
3. Farklı mezheplere göre Örneğin Hanefi'den sonra en fazla mevcut olan Şafii ekolüne göre de isteğe göre sistem üzerinden hesaplama yapılabilirdir.
4. En çok zekât verenler bilgisi şeffaf bir şekilde kamuoyuna bildirilerek bu hususta teşvik mekanizmaları ile bazı ayrıcalıklar tanınmalıdır.
5. Kızılay ve Diyanet Vakfı gibi zekât toplayabilen yapılara zekât hesaplarının mutlaka zekât verilebilen müstahak kimselere dağıtıldığını kolaylaştıracak ve takibini şeffaf bir şekilde sağlayacak elektronik mekanizmalarla entegre hale getirmeleri sağlanmalıdır.
6. Zekât yükümlülüklerini yerine getiren vatandaşlara "Zekât Sertifikası" verilmeli ve bunlar için bazı kamusal yükümlülükler hafifletilmeli, muhtemel adli ve idari ceza durumlarda iyi haline artı puan olarak birtakım ayrıcalıklar sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Açıkğöz, R., Yusufoglu, Ö. Ş. (2012), "Türkiye'de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1.
- Al-Mamun, A., & Haque, A. (2015). Perception of Muslim Consumers towards Tax Deduction through Zakat in Malaysia: An Empirical Investigation of Muslims in Malaysia. *Proceeding The First International Conference On Shari'ah Oriented Public Policy in Islamic Economic System (ICOSOPP 2015)*, pp.532-549. Banda Aceh.
- Elsayed E. A. Zainuddin Y (2020) Zakat Information Technology System Design, Zakat Culture, And Zakat Performance –Conceptual Model, *International Journal of Advanced Science and Technology* Vol. 29, No. 9s, pp. 1816-18251816ISSN: 2005-4238 IJAST
- Ansari, M. (1994). Islamic Perspectives on Sustainable Development. *The American Journal of Islamic Studies*, 394-402.
- Arabacı, Rabihan Y. (2014), "Gelir Dağılımı ve Yoksulluk" Sosyal Politika, Editörler: TOKOL, Aysel, ALPER, Yusuf, Dora Basım Yayın, Bursa.
- Armağan, S. (1991). *Ana Hatları İle İslam Ekonomisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, No :96.
- Aström, Z. H. (2011). Paradigm Shift for Sustainable Development: The Contribution of Islamic Economics. *Journal of Economic and Social Studies*, 73-84.
- Azam, M., Iqbal, N., & Tayyab, M. (2014). Zakat and Economic Development: Micro and Macro Level Evidence from Pakistan. *Bulletin of Business and Economics*, 3(2), 85-95.
- Badrudin, R. (2015). Evaluation of The Specific Allocation Fund for Indonesian Society Welfare. *International Journal of Applied Business and Economic Research*, 13(7), 5609-5626.
- Bank Indonesia & P3EI FE UII. (2016). *Pengelolaan Zakat yang Efektif: Konsep dan Praktik di Berbagai Negara*, Department of Syariah Economic Bank of Indonesia and Faculty of the Economic Islamic University of Indonesia.
- Bidin, Z., Idris, K.M., Shamsudin, F.M. (2009). Predicting compliance intention on zakah on employment income in Malaysia: An application of reasoned action theory. *Jurnal Pengurusan (UKM Journal of Management)*, 28.
- Bilen, M. (2019). Türkiye'de Yoksulluk Sorunu ile Mücadelede Zekât Kurumunun Rolü ve Gerekliliği Hakkında Camii Cemaati Üzerine Bir Araştırma . *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)*, 5 (2) , 133-167 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jief/issue/51050/647369>
- Chenhall, R. H. (2003). Management control systems design within its organizational context: findings from contingency-based research and directions for the future. *Accounting, Organizations and Society*, 28, 127-168.
- Çalışkan, Ş. (2010), "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk", *Sosyal Siyaset Konferansları*, Sayı 59, 2010/2

- Çayıroğlu, Y. (2014). İslâm İktisadının karakteristik özellikleri. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 149-183.
- Çetin İ. (2020) Yoksulluk ve Yoksulluk Göstergeleri: Türkiye ve OECD Ülkeleri Üzerine Bir Karşılaştırma, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 22/2 510-532 E-ISSN 2667-405X
- Çilingiroğlu, N. (2009), “Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2002-2009 Yılları Arası Yoksulluk Bulguları”, Toplum Hekimliği Bülteni, Cilt 28, Sayı 3, Eylül-Aralık 2009.
- Debbaoğlu, A. (1979). *İslam İktisadına Giriş*. Dergah Yayınlar: İstanbul.
- Doktoralina, C. M. , Bahari Z. (2018) Zakat Accounting Information System in Private Higher Education European Research Studies Journal Volume XXI, Special Issue 3, pp. 265-275
- Dolek A, (2020), Kur’an’a Ve Hadislere Göre Helâl Kazancın İlkeleri, Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi, Sayı 9 , Oca 2020 , 151 - 184
- Döndüren, H. (1993). *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- DPT (2010), Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu, Ankara
- Gül, S. S. (2002), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa”, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) yayınları, Ankara.
- Gümüş N. Yardımcıoğlu F. Altıntaş N. (2019) The Role of Zakat Potential in Reducing Poverty in Turkey *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 2019/2: 90-110 Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi, 2019/2: 90-110 90
- Hara, M. T. O., Watson, R. T., & Kavan, C. B. (1999). Managing the three levels of change. *Information systems management*, 63-70.
- Haron, M. S. & Rahman, R. (2016). Pengagihan Zakat dalam Konteks Kesejahteraan Masyarakat Islam: Satu Tinjauan Berasaskan Maqasid Al-Syari’ah. *Labuan e-Journal of Muamalat and Society*, 10, 129-140.
- Hoque, N., Khan, M., & Mohammad, K. (2015). Poverty Alleviation by Zakah in a Transitional Economy: a Small Business Entrepreneurial Framework. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 5(7), 1-20.
- Cornell, J., V. (2006). In the Shadow of Deuteronomy Approaches to interest and usury in Judaism and Christianity. A. Thomas içinde, *Interest in Islamic Economics* (s. 13-24). New York: Routledge.
- Jha, Y. (2013). Examining the Meta-Principles of Modern Economics and their Implications for Islamic Banking and Finance. *Islamic Sciences*, Vol. 11, 169-181.
- Kabaş, T. (2010), Türkiye’de En Yoksul %20’nin Yoksulluk Profili, Gelir Dağılımı ve Tüketim Harcaması, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19 Sayı 2

- Kalaycı, İ. (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek? *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 52-76.
- Karaman, H. (1987). *Mukayeseli İslam Hukuku*, C:1,2,3. Nesil Yayınları: İstanbul.
- Karaman, H. (2002). *Laik Düzendeki Yaşamak*, C:1,2,3,. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kusuma, M. W. & Badrudin, R. (2016). Fiscal Decentralization Effect on Economic Growth in Bali. *Economic Journal of Emerging Market*, 8(2), 136-147.
- Kayalidere, G., Şahin, H. (2014), "Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye'de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk", *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* Yıl 2, Cilt 2, Sayı 2.
- Khamis, M.R., Mohamad, R., Salleh, A.M., Nawi, A.S. (2014). Do religious practices influence compliance behaviour of business Zakat among SMEs? *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, 2(2), 1-16.
- Khan, M. F. (2013). Theorizing Islamic Economics: Search for a Framework for Islamic Economic Analysis. *Islamic Econ., Vol. 26 No. 1*, 203-236.
- Khodabakhshi, A. (2011). The Relationship between GDP and Human Development Indices in India. *International Journal of Trade, Economics, and Finance*, 2(3), 251-253.
- Kızıler, N. (2017), "Türkiye'de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Transfer Harcamaları", *Journal of Life Economic*, dergipark.gov.tr
- Kuran, T. (1995). Islamic Economics and the Islamic Subeconomy. *Joumai of Economic Perspectives*, 155-173.
- Mahat, N., & Warokka, A. (2013). Investigation on Zakat as an Indicator for Moslem Countries' Economic Growth. *Journal Global Business Advancement*, 6(1), 50-58.
- Mevdudi, E. (1985). *Faiz*. İstanbul: Bir Yayıncılık, Çev: Beşir Eryarsoy, No:41.
- Migdad A.(2019) Managing Zakat through Institutions: Case of Malaysia, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 3: 28-44 *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 2019/3: 28-44 28
- Nakvi, N. H. (1985). *Ekonomi ve Ahlak*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Nienhaus, V. (2013). Method and Substance of Islamic Economics: Moving Where? *Islamic Economics*, 169-202.
- Nursi, B. S. (1960). *Sözler*. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Shaikh, S. A. & Ismail, A. G. (2017). Role Zakat in Sustainable Development Goals. *International Journal of Zakat*, 2(2), 1-9.
- Shittu, A. B. (2014). The Qur'anic worldview: A springboard for cultural reform. *Intellectual Discourse*, 239-242.
- Sırım V., (2019), Modern İktisat Kavramlarının Risale-İ Nur'daki Karşılıkları, *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi*, Sayı 8 , Oca 2019 , 135 - 182

Efe, A. (2021). *Assessment of Zakat Economies as one of the Basic Dynamics of Islamic Economics in the Context of Fintech Management Information Systems*. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (2), 198-221. doi:10.48064/equinox.936530

Stevans, L., & Sessions, D. (2008). The Relationship Between Poverty and Economic Growth Revisited. *Journal of Income Distribution*, 17(1), 5-20.

Suprayitno, E., Aslam, M., & Harun, A. (2017). Zakat and SDGs: Impact Zakat on Human Development in the Five States of Malaysia. *International Journal of Zakat*, 2(1), 61-69.

Şirvan, İ. (1997). Risale-i Nur'da "İktisat" Bir Giriş Denemesi. *Köprü Dergisi*, 57. Sayı.

TurkStat (2015), Poverty Study.

Turan M., (2016) Türkiye'de Zekât Potansiyeli, <http://islamiktisadi.net/index.php/2016/12/17/turkiyede-zekât-potansiyeli/>

Usâme A., (2017), Nursi'nin Faiz (Riba) Hakkındaki Düşünceleri, *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3 , Oca 2017 , 171 - 183

Yıldırım alp, S., (2017), "Türkiye'de Yoksulluk Sorunu", *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Kavram - Teori - Uygulama*, Editörler: Özdemir, M. Çağlar, İslamoğlu, Emel, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara.

Yusoff, M. B. (2011). Zakat Expenditure, School Enrollment, and Economic Growth in Malaysia. *International Journal of Business and Social Science*, 2(6), 175-181.

Yusoff W. S., (2008) Modern Approach Of Zakat As An Economic And Social Instrument For Poverty Alleviation And Stability Of Ummah, *Jurnal Ekonomi dan Studi Pembangunan Volume 9*, Nomor 1, April: 105 - 118

Zaim, S. (1992). *İslam-İnsan-Ekonomisi*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları.

Zaman, A. (2012). Crisis in Islamic Economics: Diagnosis and Prescriptions. *Islamic Econ, n.*, Vol. 25 No. 1, 143-166.